

1 Weekend

Door onze redacteur **Arjen Ribbens**

Bij een opnamedag van *Tussen Kunst en Kitsch* in het Spoorwegmuseum in Utrecht, op 3 februari 2014, meldde zich een familie met een eerste- in een plastic tas: een sierlijk bewerkte koperen schijf zo groot als een dinerbord. Fred Kats, de expert uurwerken en instrumenten van het populaire televisieprogramma, herkende er een vijftiende-eeuws astrolabium in, een instrument voor navigatie en tijdsbepaling. De waarde van deze „middeleeuwse smart phone“, zoals Kats het object omschreef, taxeerde hij tot grote verbazing van de bezoekers op 10.000 tot 12.000 euro. Als het instrument gesigineerd zou zijn geweest en niet deels opnieuw gegraveerd, zou het zelfs meer waard zijn geweest.

De expert vroeg of hij het voorwerp mee mocht nemen voor nader onderzoek. Dat mocht: samen met een aantal andere voorwerpen uit dezelfde boedel nam Kats

Hier krijgt u een mooi prijsje voor

Kunsthandel Experts van *Tussen Kunst en Kitsch* hebben een zakelijk belang bij het tv-programma, blijkt uit de reconstructie van de verkoop van een kostbaar 'astrolabium'. Zijn hun taxaties dan wel betrouwbaar?

heeft toen gevraagd om de andere voorwerpen te mogen kopen. Daarbij gaf hij aan dat hij al veel tijd had gestoken in het astrolabium en dus kosten gemaakt had." Na overleg heeft de familie die andere voorwerpen toen aan Kats verkocht – „voor een zacht prijsje“.

Later belde de antiekhandelaar nog eens met de familie om te vragen hoe het met het astrolabium stond. Hij ging naar de VS en had daar een koper die misschien zelfs wel 45.000 euro voor het instrument wilde betalen. De handelaar zegt dat de familie hem gevraagd had het instrument te verkopen. De eigenaren zeggen dat nooit van een opdracht sprake is geweest.

De familie heeft het eerste daarna zonder hulp van Kats verkocht. Via het Teylers Museum kwam ze terecht bij kunstconsultant Johan Bosch van Rosenthal. Die bod het instrument in Londen aan bij twee veilinghuizen. Beide taxeerden dat het instrument veel meer waard was dan de bedragen die de tv-expert had genoemd. Op 4 november verkocht Bonhams het instrument voor omgerekend 172.900 euro, keu-

ten botst handel door de tv-experts niet met de Medelawer? Die schrijft immers voor dat de publieke omroep zich niet dienstbaar mag maken aan het winstgevoel van derden.

Een rondgang langs de veertien vaste deskundigen van het kunstprogramma maakt duidelijk dat de omroep maar één (mondelijke) afspraak met hen heeft gemaakt: op de opnamesdagen mogen de experts geen handel drijven met de bezoekers. Na de opnames staat het de taxateurs vrij om dat wel te doen. Desgeveest, zegt een expert, verstroken programma-medewerkers aan de experts contactgegevens van bezoekers.

De experts, die soms al decennia aan het programma zijn verbonden, zeggen allen, op één uitzondering na, met een zekere regelmaat zaken te doen met bezoekers. De meesten zeggen het minder dan tien keer te hebben gedaan, een paar noemen hogere aantallen.

Die praktijk staat haaks op wat gangbaar is bij vergelijkbare programma's in het buitenland. De experts van het BBC-programma *Antiques Roadshow* is het bijvoorbeeld verboden om een zakelijke relatie met bezoekers aan te gaan. Datzelfde geldt voor de medewerkers aan het gelijknamige Amerikaanse programma. Antiquair Don Cresswell uit Philadelphia was tot vorig jaar twaalf jaar tv-expert. Aan de telefoon zegt hij: „Gezond verstand en ethiek bepalen dat je niet koopt wat je hebt getaxeed. De programmaleiding is heel streng. Als ik mijn visitekaartje aan een bezoeker zou geven, schoppen ze me meteen uit de show.“

Manicure

Tussen Kunst en Kitsch werd in 1984 door de AVRO opgezet, met *Antiques Roadshow* als voorbeeld. De allereerste opnamedag in het Singer Museum in Laren leek te mislukken. De omroep had in het Gooi-affiches opgehangen en folders verspreid, maar 's morgens hadden zich in het museum nog geen honderd bezoekers met kunstvoorwerpen gemeld. Met een bestelauto met meegafon lukte het ternauwernood om nog wat extra bezoekers te lokken.

Dertig jaar later is *Tussen Kunst en Kitsch* een van de populairste programma's van de publieke omroep. Met zestig medewerkers, inclusief een manicure die de handen van de kunst- en antiekexperts verzorgt, trekt het programma als een circus langs de Nederlandse musea. De twaalf opnamesdagen zijn in een vloek en een zucht volgeboekt en het kunstprogramma trekt tegen de twee miljoen kijkers. Niet zelden versloeg presentator Nelke van der Krogt de afgelopen jaren Arjen Robben en Lionel Messi op een ander net.

Sommige experts werken al decennia aan het programma mee. Archeologiespecialist Mieke Zilverberg is vanaf de eerste uitzending aan het programma verbonden, Fred Kats sinds 1986.

Anders dan vaak verondersteld, krijgen de experts niet betaald voor hun medewerking. Als de taxatie in een museum in Friesland of Limburg plaatsvindt, krijgen zij een overnachting en een diner aangeboden. Meer „verenarrangementen“ heeft de omroep niet te bieden, zegt zilverdeskundige Emiel Aardewerk.

De omroep was altijd „huitengewoon zuinig“, zegt Ivo Bouwman, die als schildrijdeskundige 21 jaar aan het programma was verbonden. „Na een opnamedag in

Als ik mijn visitekaartje aan een bezoeker zou geven, schoppen ze me meteen uit de show

Don Cresswell
Expert bij Antiques Roadshow

tijd dat hij had willen betalen om mee te mogen doen“, zegt juwelenspecialist Martijn Akkerman. „Zo voel ik het ook. Het is een leuke manier om je kennis over te dragen.“

Ook de jacht op ontdekkingen motiveert velen. De ene expert hoopt nog eens een gouden haarnaald te mogen ontdekken, anderen dromen van een Vermeer of een 42-regelege Gutenbergbijbel. Schilderijen-expert Willem de Winter: „De godsgane dag zie je puin aan je voorbijtrekken. En dan opeens is er iets moois, waar je helemaal blij van wordt. Op dat moment straalt ons enthousiasme denk ik dwars door de bus heen.“

Het ontbreken van een honorarium is voor de meesten geen punt. Alleen porseleinesdeskundige Joseph Estie vindt het „niet van deze tijd“. Zijn collega's noemen het een goed gebruik dat onafhankelijkheid garandeert. Een vergoeding zou hem maar tot omroepmedewerker maken, zegt boeken- en prentendeskundige Bas Hesselink. „Als onafhankelijke experts kunnen wij bepalen wat er opgenomen wordt. Af en toe dient zich een nieuwe omroepmedewerker aan die ook verstand van kunst meent te hebben. Daar hebben we dan een vriendelijke discussie mee en dan hebben we het hem of haar weer afgeleerd.“

Kameel

Een andere veel genoemde reden om mee te doen is de naamsbekendheid die het programma geeft. Op een terras in Normandië, op straat in Venetië („Dus hier haalt u uw spullen vandaan“), overal worden de experts herkend. Mieke Zilverberg zat in Israël op vakantie op een kameel toen achter haar op eens iemand riep: „Kan die kameel van *Tussen Kunst en Kitsch* een beetje opschieten.“

De status die televisie geeft, zeggen de

30 JAAR
14 experts

In Museum Fiebite in Amersfoort is tot en met 12 juli de tentoonstelling *30 jaar Tussen Kunst en Kitsch in 101 ontdekkingen*, waarbij ook een catalogus is verschenen (Waanders, 192 bl., 19,85 euro).

Voor dit verhaal is gesproken met alle vaste experts van Tussen Kunst en Kitsch: Emiel Aardewerk, Martijn Akkerman, Robert Aronson,

experts, zorg ervoor dat zij als handelaren soms interessante kunstvoorwerpen krijgen aangeboden.“

Diverse handelaren spreken over een onderlinge erodecode voor de objecten die zij als tv-expert taxeren. Al blijken de interpretaties van die code wel uiteen te lopen. Waar de experts het over eens zijn, is dat het onopgemaakt is om bezoekers na een opname zelf te benaderen. „Dat is onethisch, zegt tinspecialist Jan Beekhuizen. En Willem de Winter: „Het programma is er niet om klanten te winnen.“

Mieke Zilverberg is de enige expert die uit principe geen handel drijft met bezoekers van het programma. Als de oudheidsdeskundige gevraagd wordt of zij een door haar getaxeed voorwerp wil kopen, verwijst ze de aanbieder door naar veilinghuizen. Zilverberg: „Ik vind dat ik niet van bezoekers mag kopen. Dat zou oneerlijk zijn ten opzichte van collega's die niet bij het programma betrokken zijn.“

AVROTROS zegt de afgelopen dertig jaar nooit aanleiding te hebben gehad voor twijfel aan de integriteit van de experts. Hoofd marketing en communicatie Eric Dekker: „Nu blijkt dat er reden is om daar anders in te staan.“ De betrouwbaarheid van het programma staat voorop, zegt Dekker. Met de expert van het astrolabium wil hij „nader in gesprek“.

Met de experts werkt de omroep inmiddels aan een gedragscode. In de periode tussen de opnames en de uitzending, doorgaans een half jaar, mogen de handelaren geen zakelijke banden met bezoekers aankopen. Ook dient het initiatief van de verkoper uit te gaan.

Een minder stringente code dus dan die van de BBC. Dekker: „We moeten wel reëel zijn; de spoeing van experts is hier dan-der dan in Groot-Brittannië.“

Het Commissariaat voor de Media wil op korte termijn in gesprek met AVROTROS. Een woordvoerder van de toezichthouder: „Het is het niet de bedoeling dat experts die aan een publiek programma meewerken hier op oneigenlijke manier van profiteren; dat zou een vorm van zelfverrijking zijn die in strijd is met het publieke belang.“

Een gedragscode volgens het commissariaat een goede zaak. De woordvoerder: „Wij zullen een vinger aan de pols houden om te zien of de voorgestelde gedragscode de risico's voldoende uitsluit.“

Verkeerde been

Half november vorig jaar zou AVROTROS de reportage van de taxatiedag in het Spoorwegmuseum uitzenden. Vlak voor de uitzending belde Fred Kats met de eigenaren. De expert feliciteerde hen met de hoge opbrengst in Londen. Ook liet hij weten dat de uitzending verviel vanwege het grote verschil tussen zijn taxatie en de hoge opbrengst. De reden volgens Kats, aldus de familie: „Men wilde eventuele bezitters van iets soortgelijks niet op het verkeerde been zetten.“

Met gêne, zegt de kunsthandelaar, kijkt hij op de gebeurtenissen terug. „Het was een rommelig proces, dat geef ik toe. Maar ik ben beslist te goeder trouw geweest.“ Bonhams heeft het instrument wat mooier voorgesteld dan het was, zegt Kats. Niettemin complimenteert hij het veilinghuis met de hoge opbrengst: „Chapeau.“ Dat zijn biedingen op het instrument wenkbrauwen zullen doen fronsen, daarvoor toont de handelaar begrip. „Dat ik er met mijn taxatie zo naast zat, is schadelijk voor mijn reputatie. De nachtmerrivier van een expert.“

Reageren? a.ribbens@nrc.nl

het astrolabium mee naar zijn zaak in Rotterdam.

Een maand na de opname ging de familie, die prijst stelt op haar anonimiteit, de voorwerpen ophalen. Kats gaf toen aan, zegt de familie, dat hij een mogelijke koper voor het astrolabium had die circa 20.000 euro bood. Tijdens het gesprek liep dat bedrag op naar „mogelijk zelfs 40.000 euro“.

Het familielid dat de spullen bij Kats kwam ophalen: „Ik heb duidelijk aangegeven dat de familie geen beslissing genomen had over een eventuele verkoop. Kats

Fred Kats, expert uurwerken en instrumenten bij *Tussen Kunst en Kitsch*.

Presentator **Nelleke van der Krogt** (midden) nam onlangs afscheid. Haar opvolger is Frits Sissing.

FOTOGRAFIE: BERNHARD

rig binnen de richtprijzen. De opbrengst voor de familie bedroeg het tienvoudige van het bedrag dat negen maanden eerder bij *Tussen Kunst en Kitsch* werd genoemd.

Winstoogmerk

Het voorval roept vragen op. Over de ethiek van de betreffende handelaar, maar zeker ook over *Tussen Kunst en Kitsch*. Gebeurt het vaker dat de experts van het AVROTROS-programma bieden op aangeboden objecten? Heeft de omroep een ethische code voor de medewerkers? Hoe betrouwbaar zijn de genoemde taxaties?

kasteel Doorwerth bestelde ik voor het hele team eens toasjes met zalm en een paar flessen Sancerre. Hoe ik het in mijn blote hoofd haalde! Jaren later werd me die verkwisting nog voor de voeten geworpen.”

Wat drijft de kunsthandelaars om jaarlijks onbezoldigd zo'n veertien reis- en opnamedagen in *Tussen Kunst en Kitsch* te investeren, een activiteit die ook nog leidt tot vele e-mails van antiekbezitters die soms op bitse toon naar taxaties hengelen?

Bijna in koor zeggen de experts dat ze zich ambassadeur van hun vakgebied voelen. „Oud-expert John Hoogsteder zei al-

Jan Biekhuisen, Joseph Estié, Bas Hesselink, Willem Jan Hoogsteder, Fred Kats, Kitty Laméris, Frans Leideimeijer, Jaap Polak, Frank Welkenhuyzen, Willem de Winter en Mieke Zilverberg.